

Fra Serien : Set Nedefra

Af Jørgen Olsen

GRUNDELEMENTER TIL :

--- NOGET OM SØREN KIERKEGAARD.

EN KORTFATTET OG FORENKLET INTRODUKTION, TIL DEN OMFATTENDE OG KOMPLEKSE SØREN KIERKEGAARD

Indholdsfortegnelse :	Betragtninger -----	Side	1 - 2
	Indgang -----	Side	2 - 3
	Men vi skal videre -----	Side	3 - 5
	Kortfattet forløb af forfatterskabet -----	Side	5 - 6
	Lidt om filosofien bag hovedelementerne -	Side	6 - 11
	Kærlighedens Gerninger -----	Side	11 - 12
	Opbyggelige taler -----	Side	12- 14
	Afslutning -----	Side	14
	Appendiks -----	Side	15

BETRAGTNINGER :

Søren Kierkegaard er vanskelig at læse. Han er kompleks og omfattende i sine skrifter. Det er som om han netop har valgt at være 'vanskelig'. Derfor måske heller ikke så mærkeligt, at han har været forbeholdt 'eksperter', og at 'kun' eksperter kunne fortælle om Søren Kierkegaard. Men for at forstå et videre forløb af Søren Kierkegaard, måske netop med 'eksperter', da mener jeg en indgang som den jeg her forsøger, kan være af betydning. -- Jeg skriver ikke som ekspert, --- nej, slet ikke. -- Men jeg har lyttet til mange eksperter, og et kendetegn forekommer at være, at disse eksperter mest af alt taler og skriver til og for hinanden, og så kan vi andre hoppe på så langt vi formår. Jeg har gennem tiden kæmpet mange gange, for at '*komme med*' i disse 'eksperters' foredrag/forelæsninger.

For nu at lette et videre forløb, har jeg valgt at udarbejde denne 'grundlæggende' indgang, af det jeg ved foredrag og selvstudie har tilegnet mig. Søren Kierkegaard er tung læsning, men han må ikke kun være forbeholdt 'eksperter'. Han er kompleks og vanskelig at komme ind i, men bør kendes af os alle. Søren Kierkegaard har tænkt så mange tanker om det '*at være menneske*', at ikke mindst vi i vor nation og hans hjemland, bør prøve at gå med ind i hans verden. Han har efterladt sig så betydelige betragtninger *om menneskelivet*, at vi bør prøve at trække elementer ud fra hans betragtninger vi kan håndtere. Men måske har Søren Kierkegaard slet ikke haft '*os alle*' i tankerne med det han skrev. Meget er arrogant udformet, mere end godt er. Her mit bidrag til at 'gå indenfor' i hans verden.

Jeg har fra 'eksperterne' efterlyst større vilje til at ville 'forenkle' og til større pædagogiske anstrengelser for netop at bidrage til en bedre indgang som 'lægmand' på området. --- Men det skal tilføjes, at Søren Kierkegaards forfatterskab og filosofier, nærmer sig det uendelige i omfang og indhold. -- Derfor erkender jeg, at eksperter er uundværlige i en Søren Kierkegaard sammenhæng. Problemet for 'vi andre' er, at få et fundament, hvorfra vi kan få mulighed for at 'hoppe med', når eksperterne citerer, taler og fortolker.

Det jeg her gør er et 'forsøg'. Et forsøg jeg selv har haft glæde af, og som forhåbentlig også kan være til gavn for andre. Uendeligheden i Søren Kierkegaard, må nødvendigvis søges forenklet. Jeg har valgt at opstille nogle hovedelementer, der kan give et 'billede' af helheden. --

Søren Kierkegaard er væsentlig for enhver persons bestræbelser på at finde ud af, hvad et 'menneske' er, og hvem vi hver især selv er. *Der kan sættes en ret forenklet overskrift over 'Sørens' intentioner, nemlig at vi skal søge efter at finde 'os selv', bearbejde vore indre begrænsninger, og 'vælge' vort eget liv. --- Søren Kierkegaard har reelt blot skrevet om 'sig selv' som menneske. Hans præstationer heri er så fantastiske og imponerende, at HAN MÅ OG SKAL GØRES FORSTÅELIG FOR OS ALLE. --- Her er så mit bidrag. ---*

INDGANG :

SØREN KIERKEGAARD : *I det følgende kalder jeg ham blot 'Søren'. Ingen eksperter har jeg hørt sige andet en KIERKEGAARD. ---- Jeg er imidlertid også ret sikker på, at personen Søren Aabye Kierkegaard, næppe ville have affundet sig med fornavn. --- Jeg vælger det imidlertid dette til trods, i vor tids ånd, og i forsøget på at forenkle kommunikationen, i den hensigt at få et grundlag frem og lagt 'ned på jorden'. --- Jeg gør forsøget, lad det briste eller bære.*

Søren blev født i 1813, statsbankerottens år. Fra en af hans notater siger han det således om sig selv, '--- at jeg er født i det gale pengeår, da så mangen anden gal seddel blev sat i cirkulation. Og en sådan seddel synes min eksistens bedst at kunne sammenlignes med. Der er noget ved mig som var jeg noget stort, men på grund af de gale konjunkturer gælder jeg kun lidet'.

Han døde i 1855, og blev således kun 42 år.. ---- Hans mor Ane Sørensdatter Lund (1768-1834), beskrives ikke i noget efterladt materiale. Kun faderen omtales, og det sådan at Søren må have været meget knyttet til ham. Men antageligt også med et ambivalent forhold, idet faderens påvirkning belastede Søren, alt medens verden omkring Søren i hans opvækst, stort set alene blev oplevet via faderen. --- Der var seks børn. Men ved faderen død i 1838, var de fire børn døde, og tilbage kun Søren og den ældre broder Peter Christian Kierkegaard, kendt som præst og senere biskop i Ålborg. De to arvede således faderens betydelige formue. ---- Faderen var født i Sædding i Vestjylland, nær ved Skjern. Nabobyen Række Mølle er måske bedre kendt end Sædding, eller Sæden som den oprindelig hed. Sæden Kirke står i dag måske uforandret som på faderens tid, hvor han gik i kirke med sine forældre, og til daglig passede landbruget, og måske som hyrde på de dengang udstrakte heder i området. Ved Sæden Kirke er der en mindesten herom.

Faderen Michael Pedersen Kierkegaard (1756-1838), havde skabt sig en formue. Han var på det aktuelle tidspunkt måske en af Københavns rigeste mænd, og levede under Sørens opvækst vel udelukkende af sine penge. Udgangspunktet var som 'hosekræmmer'. Det betyder, at han har været 'mellemand' af hoser, ved at have opkøbt 'hoser' som landbokvinder sad og strikkede. Måske netop med udgangspunkt i det jyske. --- Lad vore tanker gå tilbage i dette forhold. Steen Blicher skriver netop om hosekræmmere og om landbokvindernes udtalte arbejde med at strikke hoser i hobetal. Så kom der hosekræmmere og opkøbte, og hvor mange 'mellemlid' der så end har været, så var der nogle andre end landbokvinderne, der tjente penge på det umådelige store arbejde i at strikke. Sørens far var således én af dem. ----

Men det skal også tilføjes, at han har tjent mange penge på andet end 'hoser'. Således meget andet indenfor uld og vævede stoffer. Desuden forekommer beretninger om, at han havde investeret i og tjent penge på slavehandel. Det skulle således bl.a. have været i de Afrikanske 'negres' deportation til Amerika, selvom dette udtryk ikke er tilladt i dag, så ved vi hvad det drejede sig om, og hvorledes tusinder af mennesker blev 'indfanget' i Afrika, og transporteret til Amerika.

Det jeg vil er at tegne et muligt billede af grundlaget for Sørens fars betydelige formue, og hans grundlag for hans pensionistliv. Under Sørens opvækst havde hans far allerede ladet sig pensionere. -- Hans far var meget tungsindig og det er antydning at han desuden var det vi i dag kan benævne som mani-depressiv. Desuden skal en anden betragtning tages med om det vi ved, at faderen var stærkt påvirket af pietismen. --- Det berettes, at han levede med en betragtning om, at Guds straf ville komme over ham og hans efterkommere. Jeg kan imidlertid ikke finde hvilke 'syndighed' han selv ligger til grund. --- Dog vil jeg nævne en beretning der siger, at Sørens mor Ane, var tjenestepige i faderens hjem, og således medens faderen var enkemand. --- Blot en antydning, som i givet fald må have været en skændsel i datiden. Mere ved man heller ikke om Ane, men dog at de blev gift.

Måske er det hele udrundet af det pietistisk grundlag, sammen med faderes dybe tungsindighed. ---- Men det er dette grundlag Søren vokser op på. Han arver i øvrigt sin fars tungsindighed, uden dog her at se eller antyde noget tegn på sindssygdom. Pietismens yderste konsekvenser oplever jeg som så uhyrlige, bl.a. på gl. testamentlige tolkninger om syndighed og arvesynd, at vi i vor tid sikkert ikke reelt kan opleve, hvor uhyrligt belastende og livsfornægtende denne kirkelige retning har været.

Det er således midt i alt dette Søren vokser op. Jeg har tilegnet mig den beretning, at Søren aldrig kom ud i naturen, for at oplevede naturen i naturen. Men alene ved at gå rundt med sin far i stuen, hvor hans far så fortalte om alt det der var at opleve i naturen, bl.a. skoven, markerne, om dyrene og fuglene etc. --- Som voksen kom Søren heller ikke ud i naturen, hans liv blev på stenbroen. En enkelt beretning jeg kender til er, at han på et tidspunkt i karet besøgte området ved Dyrehaven og Eremitagen, og et enkelt besøg i familiens oprindelige hjemegn, Sæden ved Skjern, -- dog efter faderes død. ---- Søren blev naturligvis præget af denne opvækst. Han fik kun ringe tilknytning til andre mennesker, og levede i en vis distance til det 'almindelige' liv.

Vi er alle et produkt af den opvækst vi har haft, og alt dette bærer vi med os. Således også for Søren og når vi følger ham ind i hans filosofi om '*det at være menneske*', om '*det at finde sig selv*'. Som Søren et sted skriver om målet, '*at kunne sige 'du' til sig selv*'. ---- *Her mine betragtninger: Uden denne uhyrlige opvækst, havde vi måske aldrig haft det fantastiske materiale fra Søren, som jeg søger at komme videre med. ---- Ja, så vigtigt et materiale, at det bør kunne bruges af alle.*

Eksperterne har alle gået let hen over de elementer jeg her har prøvet at samle, som det billede jeg gerne vil give af Søren opvækst. Lad endelig eksperterne anfægte det ene eller andet, i håb om, at de så vil indsætte noget andet. ---- **FOR MIG ER DET AF BETYDNING, AT KENDE MEST MULIGT TIL SØRENS OPVÆKST OG LIV, FOR DERIGENNEM AT FÅ EN INDGANG TIL HANS VERDEN. --- FOR MIG ER INDGANGEN TIL LIVET (OPVÆKSTEN) AFGØRENDE AT FORHOLDE SIG TIL, SÅLEDES OGSÅ OMKRING SØRENS LIV. -- Min betragtning er således, at ens opvækst kaster man aldrig af sig, men man kan måske lære at leve med den, især hvis den kan gøres 'bevidst.**

Jeg vil ikke undlade at sige, at når jeg tænker på alt dette om Søren, og det der fulgte, så drager jeg en sammenhæng i musikkens verden omkring Mozart. Altså Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791). Om end under ganske andre omstændigheder, så også for ham en usædvanlig opvækst, her dog i musikkens verden. Allerede som fireårig, komponerede han sit første musikstykke. Mozart gav alt i sig i sin musik, og havde brugt sig selv op i en alder af 35 år. Han levede sit liv overdådigt, men også i en distance til verden omkring ham. Men han gav os det jeg betegner som den mest fantastiske musik. -- Således en vis sammenhæng i betragtningerne omkring Søren Kierkegaard, der bestemt også levede overdådigt og elskede at klæde sig 'dyrt'. Søren gav alt i sig til os, og kunne ikke klare at leve mere end til sine 42 år.

----- MEN VI SKAL VIDERE .

Søren blev teolog i 1840, og i 1841 magistergraden (doktorgrad) på afhandlingen '*Om begrebet ironi -- med stadig hensyn til Sokrates*'. --- Jeg kender ikke til indhold og betragtninger heri. Men det skal siges, at Søren var meget optaget af Græsk filosofi. Det kan forklare, at afhandlingen netop er med Sokrates som udgangspunkt. Han har antagelig været inspireret hertil af hans lærer og ven Poul Martin Møller (1794-1838), der i Søren studietid var professor i filosofi.

Søren boede flere forskellige steder i København. Det må bemærkes, at han altid boede til leje, trods hans store arvede formue. Selv har han næppe flyttet én eneste bog. Søren havde hele sit aktive lov tjener omkring sig. I et videre billede af ham, har jeg den oplysning, at han yndede at spise på de dyreste og bedste restauranter i København, ligesom han altid gik i de fineste klæder

Søren blandede sig ikke med det Københavnske borgerskab, men talte dog gerne med mennesker han mødte på gaden, og endda med megen opmærksomhed. Han levede '*sit eget liv*'. Søren var noget arrogant, selvoptaget og distancerende. Han havde en lidt forkrøblet vækst i sin kropsbygning. ---- Søren var en modsætning til én af samtidens andre store forfatternavne nemlig H.C. Andersen (1805-1875). De havde ikke meget tilfælles, og anerkendte aldrig hinanden. Men det skal siges her, at de to har på hver sin måde givet os andre et godt grundlag, til videre studier i det "*at være menneske*".

Men det skal med, at den seneste forskning i såvel Søren som N. F. S. Grundtvigs efterladte notater og breve fortæller, at der har været en kommunikation de to imellem. Det antydes, at de begge havde en kritik af datidens kirkelige forhold, omend med helt forskellige begrundelser. For en større identitet kan der næppe have været tale om. Deres verdener var i samlet helhed meget langt fra hinanden.

Det er vanskeligt at 'tegne' billedet af Søren. Der er eksperter der siger 'det kan da også være lige meget'. Men i dette forsøg på en 'indgang' til Søren, siger jeg noget andet. Søren er så vanskelig at læse, at jeg som 'lægmand' søger at leve mig så meget ind i ham og hans person, at jeg måske netop kan få en lille 'bid' af, hvem han var og hvorfor, og for at forstå noget af hans verden. --- Derfor også lidt omkring hans forlovelse med Regine Olsen 1840-41. En ung pige på kun 17 år, og måske noget lignende et 'livstykke'.

Hun omtales som en livsglad og følelsesfyldt ung pige, der sikkert har ønsket sig et kærlighedsliv med Søren. --- Det kan ikke udelades, at Søren har været lidt bange. Søren har næppe haft intentioner om at 'give sig hen' i et egentligt kærlighedsforhold. Søren gjorde hvad han kunne for at få Regine til at hæve forlovelsen. En forlovelse dengang var en alvorlig sag, der juridisk kan sammenlignes med et ægteskab i dag.

En brudt forlovelse kunne give erstatningskrav. I de mange betragtninger om dette forhold, som man ikke ved alt for meget om, har der været plads til mange synspunkter. Bl.a. det at Søren måske havde tilegnet sig en syfilis, og ikke åbenlys ville omtale det. Jeg har lyttet mig til eksperters forskellige antagelser herom, og valgt den betragtning, at det måske blot er en 'skrøne'.

Hertil heller ikke den betragtning jeg p.t. læner mig op ad, at Søren frygtede, at Regines manglende indlevelse i Sørenns verden, let ville blive et 'offer', på samme måde som han selv var blevet det i faderens verden. -- Altså det at Regine skulle leve i en verden som Sørenns, fjernt fra hendes egentlige ungdommelige livsglade, åbne og måske lette og ufilosofiske verden. -- Altså måske en 'kold nøgtern vurdering' fra Søren selv, trods hans egoisme.

Jeg vil antage det som vanskeligt, at nogen kvinde og evt. familie, ville kunne leve sammen i Sørenns verden. Hans verden ville (som Mozarts) være en ensom verden. -- Søren brød således selv denne forlovelse med Regine. Trods alt dette vurderer jeg, uden dog at kende den fulde sammenhæng, at dette forløb fik en betydning i forfatterskabet. -- Efter dette følger således forfatterskabets videre forløb. -- Det skal dog nævnes, at efter bruddet med Regine, rejste Søren til Berlin, for at få tingenes tilstand på afstand. Her deltog han i nogle forelæsninger med den tyske filosof Schelling, -- I øvrigt den eneste udlandsrejse vi kender til.

Regine giftede sig i 1847 med Frederik Schlegel. Søren sender ham flere breve, som blot returneres uåbnet. Men dog forlyder det, at en henvendelse til Frederik Schlegel, om Søren måtte tilegne sine værker til Regine, fik han dog svar på med afslag. Dette med at 'tilegne' værker eller afhandlinger til en ven eller et familiemedlem etc., er en akademisk tradition, som i øvrigt stadig finder sted. Søren havde hidtil 'tilegnet' sine værker til faderen.

Efter omtalte afslag om 'tilegnelse' til Regine, valgte Søren i stedet at skrive '**Til hin enkelt hvis navn engang vil blive nævnet**'. Jeg er faldet over denne detalje i Johannes Møllehaves bog 'Til trøst'. Jeg fæstner mig ligeledes ved den. Den fortæller noget om en kærlighed, respekt og værdighed, som Søren bar med sig, og som jeg syntes giver en positiv dimension af ham som person. Det kan være med til at understrege betydningen af Regine i Sørenns ellers ensomme verden, en dimension jeg gerne vil, vi skal have med omkring personen Søren Kierkegaard.

---- KORTFATTET FORLØB AF FORFATTERSKABET.

Søren skrev dels under pseudonym og dels under eget navn. Det kan måske antydes, at pseudonymet var gældende for det der kunne forekomme lidt 'eksperimenterende'. Det er især i det indledende forfatterskab han skriver under pseudonym, og i 1846 vedkender han sig at pseudonymerne var ham selv. Der var tale om flere pseudonymer. Det seneste pseudonym er imidlertid senere, nemlig pseudonymet Anti-Climacus til '**Sygdom til døden**', udgivet i 1849.

Således udkom i 1843 under pseudonym *'Enten-eller'*, *'Frygt og bæven'*, *'Gentagelsen'*. I 1844 *'Filosofiske smuler'* og *'Begrebet angst'*. I 1845 *'Stadier på livets vej'* og *'Atten opbyggelige taler'* og i 1846 *'Afsluttende uvidenskabelige efterskrift'*, hvori han således vedkendte sig pseudonymerne. Overskriften antyder, at det skulle have været det sidste i forfatterskabet, men det blev dog ikke sådan. I denne korte tidsperiode, dog således en helt utrolig produktion, der nærmest må betragtes som grænsende sig til det umenneskelige og umulige. -- Men skrevet blev det.

Så sker der noget i 1846, der griber stærkt ind i Søren inderste følelser. Meir Goldschmidts satiriske ugeblad Cosaren, indleder en latterliggørelse af Søren. Satiren var velkendt, og Cosaren således et tidligt udgivet ugentligt tidsskrift. Ingen kendte personer undgik dette blad. Det berettes at Søren i et tilfælde ville forsvare en af ham kendt person, der var blevet hængt ud i bladet.

Det fik den konsekvens, at Meir Goldschmidt lige netop gjorde Søren til et nyt offer i bladet. Søren var et let offer for satire og karikatur. De for os mest kendte tegninger af Søren, er i øvrigt fra dette forløb. Sørens adfærd, profil og hele kropsbygning, var udfordrende for noget sådan. ---- Søren reagerede meget stærkt på det. Hans verden kunne slet ikke rumme noget sådan. Han blev opfyldt af menneskeforagt, og trak sig mere og mere ind i sig selv.

Vurderet ud fra litteraturen, så er det som om Søren aldrig rigtig kom over det. Det var måske for ærekrænkende for det 'stolte' menneske Søren Kierkegaard. -- Men noget tyder dog på, at omgivelserne reagerede imod Cosaren og de personer der stod bag. Goldschmidt selv besluttede midt under forløbet at træde tilbage fra redaktionen. Han skriver selv senere, at han følte at have været med til at udhænge en person, som var 'værgeløs'. For Søren betød angrebene uvægerligt en isolation. -- Det blev dog ikke en afslutning. Efterfølgende udgav han endda flere af hans mest kendte og læste værker.

I 1847 fortsætter forfatterskabet således. Her udkommer *'Kærlighedens Gerninger'*. I 1849 *'Sygdommen til døden'* og i 1850 *'Indøvelse i Kristendommen'*. --- I 1850 indledte Søren et voldsomt angreb på den danske folkekirke, som han beskyldte for ikke at være kristen i nytestamentlig forstand. I videre omfang i *hans eget blad 'Øjeblikket'*, hvor han fremførte sig som skandalejournalist med en stærk tone, og bidende overskrifter i sit sidste leveår 1855. ---- Søren døde i 1855, som det udlægges, netop som hans fars arv var opbrugt. ---- Søren blev aldrig præst, men havde han levet ud over 1855, ville det sikkert have været en nødvendighed for ham at søge et embede, for overhovedet at have et levebrød. Men sådan blev det altså ikke. --- Det skal så tilføjes, at der efter Sørens død, er fremkommet en meget betydelig samling papirer, der omhandler yderligere filosofier og uddybende beskrivelser af hans tanker, og ikke mindst alt muligt andet, bl.a. en del breve. Han har virkelig skrevet og skrevet. Hans liv blev at skrive.

De samlede værker er meget betydelige, og der er i høj grad brug for specialister eller eksperter om man vil. Jeg ligger således langt fra et grundlag til et fyldigt indhold af helheden. Mit forehavende med dette er således alene at give et bidrag som en indgang, ud fra de grundelementer jeg har valgt at trække frem. Det er fra det jeg har tilegnet mig, og således fundet passende at tage med i denne sammenhæng.

Søren har været genstand for en verdensomfattende Kierkegaard-forskning. Noget kan tyde på, at den verdensomspændende opmærksomhed, kan have sit udgangspunkt helt tilbage til slutningen af 1800-tallet, idet Georg Brandes i 1877 udgav bogen *'Søren Kierkegaard'*, som blev kendt viden om.

----- LIDT OM FILOSOFIEN BAG HOVEDELEMENTERNE.

Vi møder udtrykket **EKSISTENTIELT**, heraf **'EKSISTENTIALISMEN'**. Det handler om at eksistere *'som menneske'*, at *'eksistensen'* går forud for *'essensen'*. I *'essentialismen'* tror man på en *'mening med livet'*, ud fra en norm (essens) at leve efter, ofte betegnet som bestemt af en Gud. Umiddelbart ser jeg det sådan, at Søren var én af de tidlige psykologiske forskere i menneskelivet. I øvrigt har vi i dag den psykologiske retning, der hedder humanistisk psykologi, og som netop har sit udgangspunkt i de betragtninger der kendetegner *'eksistentialismen'*. (Som Sørens betragtninger og senere af Sartre).

'Valget' er noget væsentligt i 'eksistentialismen'. 'MAN VÆLGER SELV'. Søren taler om at sige 'JA' til sig selv, til selv at vælge sit liv, ---- modsat at mene, at 'miste sig selv'. Det handler om at se på, hvad det vil sige 'AT VÆRE MENNESKE'. Det siges, at alt hvad Søren har skrevet, handler om ham selv som menneske. Så uanset om det kan siges at være selvcentreret, så er det anvendeligt for ethvert menneske. ---- Sørens udgangspunkt eller grundtanke, kan måske udtrykkes sådan, at der ikke findes en 'fornuft' eller videnskabelig metode, der kan give en forståelse af alle tilværelsens forhold. ----

For Søren er opgaven 'at blive sig selv'. Til at opleve livet som værd at leve. At sige 'ja' til sig selv og 'ja' til livet. En umiddelbar vanskelig stræben, men uden den kan resultatet blive 'at miste sig selv'. Og at fortabe sig selv i fortvivelse. Udgangspunktet er da 'tomhed'. Det er en tomhed blot at 'flyde med'. Vi er alle et produkt af det vi kommer af, -- af det vi opdrages til, og det vi påvirkes af fra omgivelserne, --- af den kultur vi lever i o.s.v. --- I Sørens filosofi, skal vi 'tage stilling'. 'Tage stilling' til vort liv. 'Tage stilling' til vor eksistens.. I 'eksistentialismen' handler det om 'VALGET'. ---- Vi skal således nå frem til at kunne 'vælge'. --- Og til at mene noget om : 'Hvad vil det sige at være menneske'.

Det er således en forudsætning at finde ud af 'sig selv' for at kunne nå frem til at 'blive sig selv'. Mennesket er et sammensat væsen. I 'Sygdommen til Døden' skriver Søren netop om hans betragtninger af det sammensatte. Det er bind 15 i samlede værker, side 99. Her omtaler han *netop 'sjælens 3-delning', som 'kælder', 'stue' og 'førstesal'*. Det er omtalt i sammenhæng med emnet om 'fortvivelse', og om en person der lader sig lede af det 'ubevidste' i sig, det der netop befinder sig i 'kælderens'. -- Søren udtrykker det således her med citat:

'Dersom man vil tænke sig et Huus, bestaaende af Kjælder, Stue og første Sal, saaledes beboet, eller saaledes indrettet, at der var eller det var beregnet paa Stands-Forskjel mellem beboerne i hver Etage -- og dersom man vilde sammenligne det at være Menneske med et saadant Huus: saa er desto værre dette Sørgelige og Latterlige de fleste Menneskers Tilfælde, at de i deres eget Huus fortrækker at bo i Kjælderens. Ethvert menneske er den sjælelige-legemlige Synthese anlagt til at være Aand, dette er bygningen; men han foretrækker at boe i Kjælderens, det er, i det Sanseliges Bestemmelse. Og han foretrækker ikke blot at boe i Kjælderens, nej, han elsker det i den Grad, at han bliver forbitret, naar Nogen vil foreslå ham at indtage Belle-Etagen -- thi det er jo i hans eget Huus han boer'. (Syntese = i sammenhæng med)

Således Sørens betragtninger, skrevet i 1849. -- I 1923 udgiver Sigmund Freud det han benævner som hans videnskabelige resultater, med 'en psykologisk vinkel på jeg'et'. Freud opdeler netop menneskets 'jeg' i tre elementer, 'under-jeg'et, 'jeg'et' og 'over-jeg'et', som henholdsvis 'det ubevidste', 'det bevidste' og over-jeg'et som bl.a. samvittigheden, således dannet og formet af opdragelse etc. -- Som mennesker er vi en sum af elementer, og uden bevidsthed herom og bearbejdelse heraf, når vi næppe ind i 'os selv'.

Dette således identisk med Sørens betragtninger. Freud blev i øvrigt efterfølgende antastet for 'uredeligt videnskabeligt arbejde', fordi han ikke havde henvist til Sørens betragtninger fra 1849, således ca. 75 år tidligere.

Søren har virkelig tænkt over menneskelivet. Men vi kan ikke alle leve som Søren gjorde, således at trække sig udenfor verden og uden indtjening. Ingen ansvarlige forældre vil i dag give sit barn, en så ensidig og isoleret opvækst, --- eller rettere det må ingen gøre. Det kan betyde vejen til isolation og ensomhed, og måske et knust liv. I vor tid er det børnehaver, skole, uddannelse og arbejdsliv, 'sammen med andre', der danner os.

Vi dannes i og til en socialisering. Vi får en del fællesnormer og målsætninger. Det er i alt dette, vi i vor tid skal bearbejde Sørens filosofier, om bl.a. det at finde 'os selv', og 'vælge' og forme vort eget liv. Kun 'os selv' kan bearbejde 'vor egen' eksistens. Det er en vanskelig opgave, men afgørende for det enkelte menneskes eget liv.

I 'Enten - Eller' fra 1843, kan der måske netop gives en god vinkel på en indgang til Sørens univers. Herfra vil jeg prøve at trække elementer ud. Heri 'tegner' Søren nogle 'figurer'. En form for opdeling eller forenkling i karaktertræk, som vi kan forholde os til. Kun få mennesker er så rendyrkede i det ene eller det andet, men opdelingen kan sætte bevidstheden i gang. Søren beskriver her om 'Det bevidstløse menneske - Spidsborgeren', der blot 'flyder med'. -- 'Den nydelsessyge - Æstetikerens'. -- 'Den pligtopfyldende - Etikerens'. -- 'Den religiøse' --.

--- DET 'BEVIDSTLØSE' MENNESKE --- SPIDSBORGEREN :

Det afgørende ved denne figur er, at han/hun blot *gør det 'man' gør* i samfundet eller i den gruppe den pågældende anser sig hørende til. Det handler om indbegrebet af åndløs småborgerlighed. Spidsborgeren tænker ikke nærmere over sit liv, følger det 'almindelige'. Passer sit arbejde og gør sig identisk hermed. Er ikke 'noget' uden dette arbejde og evt. den titel der følger heraf. På Søren's tid i 1800-tallet og også i en vis grad i vor tid, går Spidsborgeren i kirke, uden at have meget begreb om Gud i sit liv. Han flyder blot med. I vor tid noget meget udtalt blandt de kirkegængere, der siger 'de har deres egen tro', en religiøs adfærd, der i øvrigt er en tradition fra hedensk tid. For der er ikke opmærksomhed eller forestillinger om at sætte sig ind i, hvad det Kristne Evangelium egentlig indeholder. --- Den offentlige mening er også Spidsborgerens. *En Spidsborger forstår end ikke at han er 'det', men lever i eksistentiel bevidstløshed.* Det er en nem og enkelt måde at leve på, og derfor fristende for den der er etableret, og måske opdraget til at leve sådan.

Fra *'Sygdommen til Døden'* følgende om Søren's spidsborger med citat (Samlede Værker bind 15 side 90):
' --- og man mærker det maaskee ikke, at han i dybere Forstand mangler et Selv. Sligt gøres der i Verden ikke store Ophævelser over; thi et Selv er Det, der mindst spørges om i Verden, og er Det, som det mest af Alt er farligt at lade sig mærke med at man har. Den største Fare, den at tabe sig selv, kan i Verden gaae saa stille af som var det Ingenting. Intet Tab kan gaae saa stille af; ethvert andet Tab, en Arm, et Ben, 5 Rbd., en Hustru o.s.v., bemærkes dog".

En Spidsborger lever på en illusion, og bedrager sig selv dermed, mener Søren. Det er ikke gået op for ham eller hende, at forholde sig til sin situation, at mennesker f.eks. har en fri vilje, hvormed personen **ENTEN** kan vælge at 'se sig selv', og rette på 'sig selv og sit liv', **ELLER** 'lade være'. Spidsborgeren indhyller sig ofte i egen illusion om virkelig at være noget, fordi han lever trofast op til *'denne verdens borgerlige moralkrav og tankesæt'*.

Videre fra Enten - Eller giver Søren denne bemærkning om spidsborgeren (bind 2 side 28) :

" --- Hvad udrette de vel, disse travle Hastværkere? Gaaer det dem ikke som det gik hiin Kone, der i Befippelse over, at der var Ildløs i Huset, reddede Ildtangen? Hvad Mere redde de vel ud af Livets store Ildbrand?"

I min egen betragtning er Spidsborger måske reelt den eneste af Søren's 'figurer', der eksistere i rendyrket form. Spidsborgeren er overalt, endda i 'hobetale'. De er systemets fundament, og magthavernes sikre garantier. Han/hun vil altid være 'bremseklods', for selv den mindste forandring. Fra mit personlige engagement i kirkelig og teologisk udvikling, hvem konfronteres jeg da med ? -- Lige netop 'Spidsborgeren', der tilmed udviser en betydelig mangel på almen viden om nytestamentlig indsigt, trods hyppig kirkegang. Når så denne Spidsborger sidder i et menighedsråd eller værre endnu, i en ledende funktion, så --*//!!^^~"+=??. ---- Jeg er meget imponeret over, at Søren har formået at definere og beskrive en personfigur, så præcist som netop tilfældet er omkring 'Spidsborgeren'.

----- DEN NYDELSESSYGE --- ÆSTETIKEREN :

Æstetiker (også benævnt *Fantasten*) er i almindelighed en person der lever sit liv på 'sansning'. Han vil kun 'nyde' det han/ hun oplever som noget rart. Det være sig i kunst, læsning, underholdning, film etc. Det være sig ikke mindst i mad og drikke, hvor det ikke kan blive 'fint' nok. Det være sig i selskabelighed med de 'udvalgte', og hertil det fineste og dyreste 'modetøj'. Det er nemlig vigtigt, at andre kan se og opleve 'nydelse' heraf, idet det netop også er en del af hans/hendes 'nydelse'. -- Søren går et stykke videre, idet han siger at Æstetiker ikke har sans for andet end det 'sanselige', det udvendigt smukke, det synlige, den tilfældige nydelse, som bliver hele livets mening, og ikke kun en del heraf. -- Nej siger Søren, 'ROLLEN' overspilles. Hans Æstetiker har nemlig ikke sans for andet i livet. Der bliver for Søren's æstetiker en overprioritering af skønhed og nydelse, så det bliver til hans/hendes 'eksistens'. ---- Videre siges det, at resultatet heraf bliver 'kedsomhed', noget 'intet'. Æstetikerer interessere sig kun for andre, hvis de pågældende kan udfylde hans umiddelbare behov. --- Æstetikerer er ren egoistisk. --- Han har ingen moralske grænser på noget område. Æstetikerer er ligeledes afhængig af 'tilfældigheden', og griber den, når den passer til behovet, og kan blive det styrende, --- næsten det guddommelige for ham/hende. Deltager sjældent helhjertet i aktuelle forehavender, man tager blot det han p.t. har ønsker om. ---- Og så følger jeg til, at Æstetikerer givet også vil 'nyde' at forarge eller irriterer omgivelserne, og yderligere 'nyde', at kalde forargelsen for misundelse.

---- Så skal det tilføjes, at det ligeledes omtales, at denne 'figurprofil' dog sjældent eksistere i den 'rendyrkning' der er beskrevet. Mange ydre omstændigheder kan sætte visse grænser. Men overskriften over 'figurens' profil, tolker jeg sådan, at det meget handler om egen indbildning og egen uvirkelighed. Der er umiddelbart visse ydre ligheder mellem Æstetikerens og Spidsborgerens. --- Men der er forskel der skal nævnes. Det skal med, at Søren betragter Æstetikerens som 'bevidst' om sit valg og figurprofil, således i modsætning til Spidsborgerens. ----- Ellers er den efterfølgende beskrevne Etikerens, klar til at fortælle ham det. For Etikerens og Æstetikerens kan godt forholde sig til hinandens 'valg'. **Der er i ENTEN - ELLER brevvekslinger mellem disse to figurprofiler, -- men ikke med Spidsborgerens, for det er uden mening.**

----- DEN PLIGTOPFYLDENDE ---- ETIKEREN :

Etikerens er ansvarsbevidst. Han lægger sit liv og valg ud fra 'etiske' normer, hvor tingenes tilstand er bestemt ud fra noget overordnet. Det være sig 'landets love', det være sig 'det gode'. Det kan også være det 'guddommelige'. Det 'faste' går i stedet for det 'tilfældige' hos Æstetikerens. --- Selvfølgelig har Etikerens et arbejde, alt andet ville være 'uetisk'. Han/hun gifter sig, og påtager sig ansvaret for familie, venner, mand/kone og på Sørens tid også tjenestefolkene. I Sørens beskrivelser har han en person der er assessor, d.v.s. dommer i datiden. Han skal jo dømmes efter lovene. Der er nogle faste rammer, så herved opfyldes et behov hos ham som Etiker. -- Det bliver let til det at 'vide bedst', hvad der er godt for andre. --- I Sørens beskrivelse kan det nærme sig destruktion af andre personers frie personlighed. Søren lader sin 'Etiker' være modstander af kvinders frigørelse, der netop begyndte på Sørens tid. For assessoren kan hustruen naturligvis nøjes med mandens navn, for ægtemanden er hendes beskytter. Han er samtidig 'intet uden hende', idet hun simpelthen er en del af ham som f.eks.: 'min glæde', 'det bedste i mit liv', 'min tilflugt' og meget andet. --- Mon ikke vi alle har hørt tilsvarende fra vor egen tid, ved familiefester så som sølv- og guldbryllupper etc. etc. For Sørens 'Etiker' mangler det at kunne 'stå alene' og indse, at det ene menneske ikke kan tilhøre det andet, fordi det enkelte menneske kun kan blive 'sig selv', ved at være 'sig selv'. Det udtrykkes sådan, at mennesket skal blive 'hin enkelte', men i ægteskabet reduceres man til en del af en 'to-hed', der bliver gjort til det 'højere' og 'vigtigere', end det enkelte 'sig selv'. Her kan jeg ikke undlade én af Sørens beskrivelser i efterladte papirer, noteret fra et foredrag:

'Jeg så på vejen et såre grinagtigt syn; to køer, der var bundet sammen, kom i kort galop os forbi, den ene bissede og havde geniale sving på halen, den anden var, som det lod, mere prosaisk og rent fortvivlet over, at måtte deltage i de samme bevægelser. --- Er ikke de fleste ægteskaber således indrettet?'

Etikerens kan ende i det formynderiske overfor sine nærmeste og andre. Etikerens opbygger sin personlighed, med ansvar overfor det 'udgangspunkt' han/hun vælger som det der skal styre livet. Der er valgt mellem det gode og det onde, ud fra det faste 'udgangspunkt'.

Det kan vel være, at Etikerens går i kirke og tilmed sammen med Spidsborgerens. Umiddelbart er der ikke ydre forskel på deres delagtighed herved, ved at den ene blot gør det af vane og fordi 'det gør man' (Spidsborgerens), medens den anden (Etikerens) vælger ud fra sit 'udgangspunkt' i sit valg af 'det faste' i livet.

Men det forekommer, at Søren lader et håb stå tilbage om, at Etikerens kan komme til anden opfattelse i sine holdninger. Han kan blive 'Religiøs', og indse, at hans kone og andre i hans nærhed, har sin 'egen sjæl'. Fra at være en meget 'rationel' tænkende, kan han således ændre sit liv til det 'irrationelle'. Således til erkendelse af 'næstens' ligeværdighed.

----- DEN RELIGIØSE :

Vi kan ikke tale om Søren uden at tale om religion, og i videre forstand kristendom. Det skal vi så også i det videre forløb, men i dette emne skal vi indledningsvis se på Sørens definitioner på religiøsitet. I Sørens betragtninger tales der om to former for religiøsitet, der benævnes som A og B.

'Religiøsitet A' kan benævnes som den 'almene' religiøsitet, der ikke nødvendigvis handler om at være kristen. I Sørens beskrivelser, tales om såvel Sokrates som jøden Abraham, som eksempler på den oplevelse af religiøsitet som 'Religiøsitet A'. Det betyder, at Søren drager sammenligning mellem Sokrates's og Abrahams religiøse oplevelse.

Sokrates med den 'hedenske' græske gudeverden med Zeus som overgud, og Abraham med den 'jødiske' gud Jahve. Søren beskriver således religiøsiteten i begge religioner sådan, at 'Gud' er en forestilling i menneskets indre. Den der har denne 'Gud' i sit indre, gør den enkelte 'højere' end det 'almene' eller 'andre' om man vil. Den enkelte har 'sandheden' i sig. Lever personen ikke op til den pligt der ligger heri, gør han sig skyldig overfor den 'sandhed' han har godtaget som "det gode". Modsætningen er for jøder 'syndighed', ved at overtræde fastlagte normer som bl.a. Moselov etc.

I Islam har man noget tilsvarende. Hvad man gør retfærdiggøres 'som Guds vilje'. Jahve blev gjort til Jødernes frugtbarheds og krigsgud, og i Jahves navn, kunne man frit drage i krig. I Islam og Jødedom, har det altid været 'rigtigt', at gå i krig og at dræbe de der var 'vantro' i deres opfattelse. -- Hvad er krigen i Mellemøsten andet end netop på dette grundlag, som i øvrigt i hele Gl. Testaments beretninger, det vi kalder den 'Gamle Pagt'.

'Religiøsitet B' er den specielt kristne, som indeholder det forhold, at 'det andet' som mennesket oplever eller forestiller sig, altså 'Gud' og for kristendommen 'Guds søn Jesus'. Her er 'Guds-sønnen' født som menneske. --- Dette giver en anden udlægning af den religiøse oplevelse, nemlig at Gud er udenfor én selv og derfor forståelig som noget forskelligt fra mennesket selv. I 'Religiøsitet B', er det menneskelige at betragte som 'selvet', som det 'usande', og Gud som 'kærligheden', som det 'gode'. Dette således grundlaget i det vi kalder den "Nye Pagt".

Jeg beundrer Søren for denne definition, og anser den som væsentlig for at forstå en forskel mellem den 'Gamle Pagt' og den 'Nye Pagt', når vi taler om 'vor kirke' i dag. Men grundlaget er ligesom ikke modtaget i den 'Danske Folkekirke'.

Når vi således sætter 'Den Religiøse' sammen med tidligere omtalte 'profiler' som bl.a. Spidsborgeren og Etikeren i denne religiøse sammenhæng, så må det siges, at for Spidsborgeren er indholdet ligegyldigt, for han/hun tager ikke stilling. For Etikeren forekommer det mig nærliggende at sige, at 'vor kirke' intet er for Etikeren, hvis det ikke er 'Religiøsitet A' der bliver gældende for ham/hende kirkegænger. **I den 'Gamle Pagt' er indlagt de normer, som Etikeren søger, nemlig en rettesnor, en pligt, et normsæt, fastsat som 'Guds Vilje'.** -- Dette er en mulig årsagsforklaring på, at vi i vor kristne Folkekirke ikke får nogen bevægelighed i fortolkning og praktisering af kirkelivet. --- Min påstand er således, at Spidsborgeren og Etikeren 'fylder' kirkens statistik, og opfylder således det grundlag kirken ledes ud fra.

Sørens kristendom er Luthersk protestantisk, om end i mange sammenhænge som en 'tung kristendom', så dog også med store modsætninger. Men fra et foredrag har jeg et udsagn, jeg gerne vil have med som nedenfor vist. Der findes mange tolkninger af Luthers betragtninger. Men her valgt et eksempel ud, hvor vi finder de Lutherske betragtninger af Karen Blixen i 'Babettes Gæstebud'. Heri er netop den Lutherske opfattelse omtalt, at **'vort valg er uden betydning. Vi har fået alt af nåde'.**

Udsagnet viser, at Søren her adskiller sig fra Luther og andre i den protestantiske kirke, ved hans 'vilje-begreb', 'hvor Luther ikke levnede vor egen vilje nogen betydning'. Således at alt er af Guds vilje med os.

Men der skal siges meget mere om Sørens betragtninger om tro, religion og kristendom. Jeg vil i det videre forløb trække visse elementer ud, som kan give et mere fyldigt grundlag herom.

Jeg vender imidlertid tilbage til 'Spidsborgeren'. Denne profil var især på tale i studentermiljøet i datiden. Udtrykket kom egentlig fra Tyskland, hvor det tilbage i tiden var et udtryk fra militæret, som den våbenføre soldat der alene bar 'spyd' ('spids'). I overført betydning blot en der 'fulgte med'. Reelt uden særlig betydning i militær sammenhæng. -- Fra Idehistoriske og litterære kilder har jeg, at andre forfattere på samme tid, også har beskæftiget sig med Spidsborger-profilen. Således også H.C. Andersen. Som 'Spidsborger' anvendte han i sine eventyr og fortællinger, 'for børn' som det hed, ting som bl.a. legetøj, dyr, endda de voksne. I historien 'Grantræet' således et grantræ, der ligegyldigt hvad der skete med det, oplevede at det skete for dens skyld. Men grantræet lever fortabt i sin 'Spidsborgerlige' illusionsverden, hvor den virkelighed, ja dens eksistens som træ, helt er afhængig af en sandhed eller virkelighed, den for alt i verden ville holde borte. I historien ser den det imidlertid til sidst, men for sent, alt er forbi, forbi. Som forfatteren lader træet sige, **'havde jeg dog blot glædet mig, da jeg kunne ! -- Forbi ! Forbi !'.**

I Kejsereens nye klæder, -- de voksne der lader sig flyde med i illusionen om de 'smukke klæder'. Det blev barnet der brød illusionen. Nu kan vi nok ikke finde en dansk digter med et skarpere blik for latterligheden og selvbedraget i vor uvirkelige verden end H.C. Andersen. Snobberi, titelsyge og forfængelighed fik altid hans bespottelse, som vi jo kender det fra et utal af hans eventyr og fortællinger. --- Således altså lige en parallel fra samme tid, omkring Sørensen's betragtninger.

Således også at antage, at Spidsborgeren var på dagsordenen i forfatterens kredse allerede dengang. --- Så føjer jeg til, at Spidsborgerens eksistens er om muligt endnu mere nødvendig at holde på dagsordenen i vor tid, hvor alt forandres hurtigere end nogen sinde. Vi skal til stadighed 'vælge'. Vi kan ikke lade os bremse af vor tids 'Spidsborger'. **Men Spidsborgeren som figurprofil dengang og til evig tid, lever blot på andres valg, når det er truffet og ikke kan være anderledes, men vil gøre, hvad han/hun kan for at forhindre valget.**

Det handler i Sørensen's filosofi om "at vælge". Det handler det om i ethvert menneskes liv, 'hvis man vil leve'. -- Sørensen's sprog er, når jeg skal sige det, til tider uanstændigt i sin udformning. Han formulerer sig utroligt kluntet. Et hovedelement i en betragtning, kan ende med en uendelig detaljerende beskrivelse, helt ud i det yderste. Det gør det for mig vanskeligt at læse hans værker. Jeg vil dog her uddrage et lille citat fra Enten - Eller, hvor 'Etikeren' skriver et brev til 'Æstetikerne'. Teksten henregner jeg til det lette og forståelige, men jeg vil gerne have et sådan citat med her. Således følgende :

"Mit enten eller betegner ikke nærmest Valget mellem Godt og Ondt, det betegner det Valg, hvorved man vælger Godt og Ondt eller udelukker dem. Spørgsmålet er her, under hvilke Bestemmelser man vil betragte hele Tilværelsen og selv leve. At Den, der Vælger Godt og Ondt, vælger det Gode, er vel sandt, men dette viser sig først bag efter; thi det Æsthetiske er ikke det Onde, men Indifferentsen, og derfor var det jeg sagde, at det Ethiske konstituerer Valget. Der er derfor ikke så meget tale om at vælge mellem at ville det Gode eller det Onde, som om at vælge det at ville, men hermed er igjen det Gode og det Onde sat. Den, der vælger det Ethiske, vælger det Gode og det Gode er her aldeles abstrakt, dets Væren er derved blot sat, og deraf følger ingenlunde, at den Vælger ikke igjen kan vælge det Onde, uagtet han valgte det Gode. Her seer Du igjen, hvor vigtigt det er, at der vælges, og at det, det kommer an paa, ikke saa meget er Overveielser som den Villiens Daab, der indoptager denne i det Ethiske. Jo længere Tiden gaaer hen, jo vanskeligere bliver det at vælge; thi Sjælen er bestandig i den ene af Dilemmaets Dele, og det bliver derfor vanskeligere og vanskeligere at rive sig løs. Og dog er dette nødvendigt, hvis der skal vælges, og altså af yderste Vigtighed, hvis et valg har Noget at betyde, og at dette er Tilfældet, skal jeg senere vise."

Uuh ha ! Trods det 'nemme' i forhold til meget andet, er det tung læsning, og sådan er tusindvis af sider skrevet. Form og stil får mig næsten til at miste sammenhængen. Men med god vilje til at ville forstå, så er der jo sagt meget rigtigt heri, og med megen virkelighed. ---- Det er selvfølgelig også derfor, at Sørensen er den berømte 'Søren Kierkegaard'.

Jeg kan imidlertid ikke undlade at afrunde dette med yderligere et citat fra Enten - Eller (anden halvdel, Samlede Værker bind 3,154-155), med en yderligere filosofi om det at vælge :

---- **Det, der skal vælges, staaer i det dybeste Forhold til den Vælgende, og naar der er tale om valg, der angår et Livs-Spørgsmål, saa skal individet jo paa samme Tid, og kommer derved, jo længere han skyder Valget ud, let til at alterere det, uagtet han bestandig overvejer, og derved troer ret at holde Valgets Modsætninger ud fra hinanden. Naar man betragter Livets Enten - Eller saaledes, da fristes man ikke let til at spøge dermed. Man seer da, at Personlighedens indre Drift ikke har Tid til Tanke-Experimenter, at den bestandig iler frem og paa en eller anden Maade ponere enten det Ene eller det Andet, hvorved da valget i næste Øjeblik bliver vanskeligere; thi det, der er poneret, skal tages tilbage. Dersom Du tænker Dig en Styrmand i hans Skib i det Øjeblik, der skal gøres et Slag, saa vil han maaskee kunne sige, at jeg kan enten gøre det eller det; men dersom han ikke er en mådelig Styrmand, saa vil han tillige blive sig bevidst, at Skibet under alt dette skyder sin sædvanlige Fart, og at det saaledes kun er et Øjeblik, hvor det er ligegyldigt, om han gør dette eller dette. Saaledes med et Menneske, glemmer han at beregne denne Fart, saa kommer der til sidst et Øjeblik, hvor der ikke mere er tale om et Enten - Eller, ikke fordi han har valgt, men fordi han har ladet det være, hvilket også kan udtrykkes saaledes, fordi Andre have valgt for ham, fordi han har tabt sig selv".**

Lad så dette være Sørensen's ord som afslutning her omkring dette indlæg om ENTEN - ELLER, nemlig at vælge eller ikke, og i så fald lade andre foretage valget. (Ponere -- sætte, antage).

Så står der som min egen afslutning her det spørgsmål, *“hvornår er man som menneske klar til et valg”*. Det forudsætter at vi som individ, har levet en vis tid. Der skal en sum af erfaring til, for at kunne ‘vælge’ det ‘valg’ som er kendetegnende for Sørensen eksistentielle filosofi. ---

Det punkt mangler jeg at finde en definition på i Sørensen betragtninger. --- Nu med et langt liv bag mig, oplever jeg ved at se tilbage hen over det liv der er levet, at ‘valg’ er afhængig af tid, alder, situation og virke. Derfor tilføjer jeg erkendelsen af, at et ‘valg’ er et ‘valg’, til et nyt ‘valg’ ‘vælges’.

----- **KÆRLIGHEDENS GERNINGER :**

Dette afsnit er hvad vi kan kalde ‘taler’ over begrebet Kærlighed. Kærlighedens Gerninger er bind 12 i Samlede Værker. Udkom i 1847. Det er fortsat trivielt/tung læsning, men giver også et billede af Sørensen religiøse væsen. -- Min hensigt med dette er jo netop at forenkle, forkorte og alligevel søge at samle det væsentlige.

Vi står tilsyneladende med noget her, hvor Grundtvig og Sørensen har modstridende opfattelser. Her holder vi os til Sørensen. Sørensen stiller spørgsmål ved den *‘naturlige kærlighed’*. Hvor han spørger om ikke *den ‘naturlige kærlighed’ er en skjult form for ‘selvkærlighed’*. -- Og er der en forskel på *‘selvkærlighed’* og *‘forkærlighed’*, som kendes i forhold til sine nærmeste. --- Jeg vil omsætte begreberne til, om hvorvidt vi egentlig gør os klart, om det vi i daglig tale kalder kærlighed, i virkeligheden er egoisme. ---- Jeg tror det er væsentligt, at se nærmere på, hvad kærlighed egentlig er. Jeg tager simpelthen et citat fra bind 12 (side 14 og 15), om kærlighedens skjulte liv, med Sørensen egne ord og sprog :

“Hvorfra kommer Kjerligheden, hvorfra har den sin Oprindelse og sit Udgangspunkt, hvor er det Sted, som for den er Tilholdet, fra hvilket den udgaar ? Ja, dette sted er skjult eller er i det Skjulte. Der er et Sted i Menneskets Inderste; fra dette Sted udgaar Kjerlighedens Liv, thi ‘fra Hjertet udgaar Livet’. Men see dette Sted kan Du ikke; hvor langt Du end trænger ind, Oprindelsen unddrage sig i Fjernhed og Skjulthed; selv når du er trængt længst ind, Oprindelsen er endnu bestandig som et Stykke længere inde, ligesom Kildens Udspring, der just, naar Du er det nærmest, er længere borte”. ---- Videre efterfølgende “ Som Gud boer i et Lys, fra hvilket hver en Straale udgaar, der oplyser Verden, medens dog Ingen ad disse Veie kan trænge ind efter for at see Gud, thi Lysets Veie forvandler sig til Mørke, naar man vender sig mod Lyset: saaledes boer Kjerlighedn i det Skjulte, eller skjult i det Inderste”.

Så langt så godt i Sørensen udlægning. Vi har i dag en viden om, at kærlighed handler om følelser, som har sit udgangspunkt i ‘hjernen’ og ikke ‘hjertet’, som blot er en stor muskel og ‘pumpe’, men nærmere bestemt fra det Limbiske Center. Der dannes vore følelser. Alligevel står tilbage, hvad og hvornår det handler om *‘selviskhed’ eller om den ‘kærlighed’, som kristendommen handler om*.

Du ‘skal’ elske, er næste punkt i Sørensen beskrivelser. Her med udgangspunkt i Matt. 22,39. *‘Du skal elske din næste som dig selv’*. Hertil skriver Sørensen (side 23):

“Enhver Tale, Især da et Brudstykke af en Tale, forudsætter gjerne Noget, hvorfra der gaaes ud; Den, som vil tage Talen eller Udsagnet til Overveielse, gør derfor vel i først at finde denne Forudsætning, for da at begynde med den. Saaledes er der nu også i vor forelæste Text indeholdt en Forudsætning, som rigtignok kommer sidst, men dog er begyndelsen. Naar der nemlig siges “Du skal elske din næste som dig selv”, da er deri indeholdt hvad der er forudsat, at ethvert Menneske elsker sig selv. Dette forudsætter Christendommen altsaa, der ingenlunde, som hine højtflyvende Tænkere, begynder uden Forudsætning, og heller ei med en smigrende Forudsætning. Og turde vi vel negte, at det er saa som Christendommen forudsætter ?”.

Således tolket og i øvrigt videre skrevet, at enhver er sig selv nærmest. For at bruge og sætte det i rette relief, siger jeg, at vi her må have Freud ind, med sine betragtninger om, at mennesket ved sin fødsel, kun har sig selv og ikke kender til andet.

At egoismen kendetegner det nyfødte barn, der slet ikke forstår, at der er andre i 'livet', som barnet er kommet til verden i, en egoisme, som efter min opfattelse reelt er 'opretholdelsesgrundlaget' for os mennesker. Hvad er opdragelse andet, end netop at lære at administrere sin egoisme. Videre siger Søren (side 29) :

Du 'skal' elske, thi dette er just Kjendet paa den christlige Kjerlighed og er dens Eiendommelighed, at den indeholder denne tilsyneladende Modsigelse: at det at elske er en Pligt.

Herom skrives mange sider, side op og side ned, for den der vil søge videre beskrivelse.

Dernæst siger Søren : ***Du skal elske 'Næsten'***. Her sætter jeg et indledende citat (side 49):
Det er nemlig den christelige kjerlighed, der opdager og veed, at Næsten er til, og, hvilket da er det samme, at Enhver er det. Dersom det ikke var en pligt at elske, saa var det begreb Næsten heller ikke til; men kun naar man elsker Næsten, kun da er det Selviske i Forkjerligheden udryddet, og det Eviges Ligelighed bevaret.

Så kommer udtrykket : ***'Du' skal elske næsten***. Her et indledende citat (side 65):
Saa gaae da hen og gør det, tag Forskjelligheden og dens lighed bort, at Du kan elske Næsten. Tag Forkjerlighedens Forskjel bort, at Du kan Elske Næsten. Du skal derfor ikke ophøre at elske den Elskede, o langtfra. Saa var jo også det Ord, Næsten, det største Bedrag, som er opfundet, hvis Du, for at elske Næsten, skulde gøre Begyndelsen med at opgive at elske dem, for hvem Du har Forkjerligheden. Desuden vilde det jo også være en Modsigelse, thi, da Næsten er alle Mennesker kan dog ingen være udelukket - skulle vi nu sige: mindst den Elskede. Nei, thi dette er Forkjerlighedens Sprog. Altsaa er det blot Forkjerligheden, der skal tages bort - og dog vel ikke igjen anbringes i Forholdet til Næsten, saa Du med en forskruet Forkjerlighed vilde elske Næsten i Modsætning til den Elskede.

Nei, som man siger til den Eenlige: agt paa Dig selv, at Du ikke føres i Selvkjeerlighedens Snare, saaledes maa der siges til de tvende Elskende : agter paa, at I just ved Elskov føres i Selvkjerlighedens Snare. Thi jo mere afgørende og udelukkende Forkjerligheden slutter sig om eet Menneske, jo længere er den fra at elske Næsten.

Her således et lille billede af Søren's mange sider om kærlighed. Omtalte bind 12 i Samlede Værker. ***'Kjerlighedens Gjerninger'*** er på ca 380 sider. Jeg har således blot valgt disse indledende citater, som et udtryk for Søren's tanker og hans måde at skrive på. Der er meget at tænke nærmere over. --- Så i de uendelige i betragtningerne, vil jeg afslutningsvis blot holde fast i sidste sætning fra citatet ovenfor : Sagt på nutidsdansk : ***'Jo mere forkærligheden samler sig om eet menneske, jo længere kommer man fra at elske næsten'***.

----- OPBYGGELIGE TALER ("PRÆDIKENER") :

'Atten opbyggelige Taler' er ligeledes fra 1843-44. Det er bind 4 i Samlede Værker. De er i øvrigt tilegnet hans afdøde far Michael Pedersen Kierkegaard, død 1838.

Det berettes som tidligere omtalt, at Søren kunne lide at tale med de mennesker han mødte på gaden, under hans daglige 'gåture' i det Københavnske bymiljø. Det hævdes også, at Søren gerne ville, at den 'almindelige' borger skulle kunne forstå hvad han skrev. Det er skrevet ca to-tre år efter afslutningen af hans teologiske studier og hans magistergrad (1840-41). Han var da 30 år. Det hævdes også, at netop ***'de opbyggelige taler' er skrevet til denne 'menigmand'***. De er forenklet i sin skrivemåde og sit sprog, så noget kunne tyde på denne opfattelses rigtighed. ---

De 'Atten Opbyggelige Taler' er prædikener. Værket indledes med to opbyggelige taler, således ***'Troens forventning'*** ud fra Paulus's brev til Galaterne kap 3, 23-29, samt ***'Al god og al fuldkommenhed er ovenfra'***, ud fra Jacobs Brev kap 1, 17-22.

For at give et billede af den *'Guds oplevelse'* Søren her tilkendegiver, netop i sammenhæng med, at det er prædiker stilet til 'menigmand', indledes med en bøn som eksempel (s. 35). Bønnen lyder:

Af Din Haand, o Gud! ville vi modtage Alt; Du udstrækker den, Din vældige Haand og griber de Vise i deres Daarskab; Du oplader den, Din milde Haand og mætter Alt, hvad som lever, med Velsignelse. Og synes det end, at Din Arm bliver kortere, da forøge Du vor Tro og vor Tillid, at vi dog maatte holde Dig fast; og synes det stundom, at Du drager Din Haand fra os, o! da vide vi jo, at det kun er saa, fordi Du lukker den, at Du kun lukker den for at gjemme desto overflødige Velsignelse i den, at Du kun lukker den for atter at oplade den og mætte Alt, hvad som lever med Velsignelse. Amen

Måske findes denne noget tunge kristendom stadig i vor Folkekirke. Men datidens forkyndelse var jo nok netop i den ånd, omend efter Pietismens storhedstid i 1700-tallet, og måske med erindring om faderens pietistiske anskuelse. Dette bind/værk var netop 'tilegnet' faderen, som var død ca. fem år tidligere – Teksten fra Jacobs Brev(1,17-22) ud fra datidens oversættelse og sprogbrug lyder:

Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse.

Søren 'dyrker' i en lang række taler i det videre forløb igen og igen denne tekst. Jeg trækker derfor blot et enkelt eksempel frem, om det Søren prædiker hen over teksten, her som afslutning på kapitlet (side 49):

'Disse Ord ere saa skønne, saa bevægende, de ere saa husvalende og trøsterige, saa enfoldige og fattelige, saa helbredende og lægende; derfor ville vi bede Dig, o Gud! At Du vilde danne deres Øren, der hidtil ikke have agtet paa dem, villige til at modtage dem; at du vilde helbrede det misforståede Hjerter ved Ordets Forstaaelse til at forstaae Ordet, at Du vilde bøie den vildfarende Tanke under Ordets frelsende Lydighed; at Du vilde give den angerfulde Sjæl Frimodighed til at turde forstaae Ordet; og at Du vilde gjøre dem, der have forstået det, saligere og saligere derved, at de atter og atter forstaae det. Amen.

En sådan forkyndelse kalder jeg *'tungsindig kristendom'*. Der er næppe tvivl om, at prædiken og forkyndelsen heri er meget identisk med tidens opfattelse og gudedyrkelse. Kirken var, som til dels i dag desværre, præget af *'Gudsfrygt'*, altså *'frygten for Gud'*. *En udtalt Gl. Testamentlig opfattelse, som jeg ikke mener er identisk med 'Den nye Pagt' som Jesusberetningen handler om.*

Umiddelbart er jeg overrasket over indholdets religiøse form. Søren har skabt en filosofi omkring mennesket og menneskelivet, som måske vil henstå så længe mennesket eksistere, netop fordi det handler om 'eksistensen', og som en ubeskrivelig værdifuld 'nyskabelse' i disse betragtninger. Og så netop fra tiden i det fantastiske og åndrige århundrede 1800-tallet. -- *I mine notater fra foredrag gennem tiden, finder jeg betragtninger om en anden tilgang, som bl.a., at Søren ikke har beskæftiget sig meget med 'det gamle testamente', ud fra hans opfattelse af, at det ikke er 'kristendom', men 'jødedom'. Det er en 'gudedyrkelse' med 'hævn' og 'straf', ja endda med 'arvesynd', som Søren netop har taget afstand fra. --- Men med det 'nye testaments' gudebillede påpeger han, at det sætter fokus på det modsatte, nemlig 'tilgivelse, barmhjertighed og ydmyghed'. To helt forskellige 'gudebilleder'. ---*

Jeg erkender at jeg ikke har kunnet finde en helhed i Søren's religiøse opfattelser. Men der er udkommet en bog med titlen *'Kierkegaards Gudsbegreb'*, skrevet af Birgit Bertung, som gennem mange år har medvirket i forskning omkring Kirkegaard. Fra denne bog kan jeg fremhæve en mulighed for yderligere uddybning af emnet om Søren's religiøse verden. Bogen er skrevet på en let forståelig og pædagogisk form. Jeg må imidlertid nøjes med at henvise til bogen som helhed, men her dog med et enkelt udsagn om, *hvad 'ordet Gud' betyder i Kirkegaards univers. – For ham er Gud ikke en genstand, men et værdianliggende, nemlig den højeste værdi: kærlighed, som mennesket skal stræbe efter at følge.* ---- (Hertil følger jeg så min personlige opfattelse, at begrebet *'kærlighed'* er så bredt et begreb i vor tid, at jeg ønsker at kunne benytte udtrykket *'værdighed'* og håber at opnå sammen betydning af ordet, som betydningen er for Søren Kierkegaard)

Jeg fristes desuden til at føje en af mine egne små 'lomme-filosofier' til. Det skal bl.a. give et signal om, at jeg lader mig inspirere af Søren, til selv at gøre tanker. Her om begrebet *'TRO'*. Den ortodokse *'tro-opfattelse'*, handler om at tro på hvert et ord der står skrevet i evangelierne og apostelbrevene. --- Det skal så tilføjes, at min opfattelse omkring det, handler om at sammensætte de enkelte skrifter, ud fra deres oprindelse og anvendelse, deres sammenhæng og modstridende indhold --- og deraf **AT FORTOLKE**. ---

Ud fra dette fremlægger jeg, *hvad jeg kunne havde ønsket var kommet fra Søren*. ---- At 'TRO' har en dobbelt betydning, -- Nemlig enten at 'TRO PA' evangeliet (ordret), eller at være 'TRO MOD' evangeliet. Således 'tillid' til det skrevne. Vi skal her gøre klart, at ordet evangelium lyder af meget mere end det egentlig er. Det er blot et ord for en 'god oplysning', og kan således bruges om mangt og meget. -- At være 'Tro mod evangeliet', giver jeg den betydning, at udvise en tillid til skrifterne, selvom mange relevante skrifter er blevet udeladt i den kanoniserede bibel., skrifter der benævnes apokryfer. **Men således for at 'fortolke' det skrevne, en 'fortolkning', der hen over tid, efter mere og mere ny viden, giver nyt grundlag for at 'forstå' og for at 'fortolke'.**

Det blev således ikke Søren der skrev dette. Men jeg lod mig dog inspirere af Søren, til 'at vove' også at 'filosofere'. --- Min hele hensigt er netop at bringe Søren derhen, hvor vi andre også er, for derved at lade ham inspirere os alle, --- til selv at 'gå videre'.

Jeg vil til afrunding af denne 'kortfattede, forenkede introduktion', om end i forlængelse af Sørens religiøse verden, så afslutte med et billede af hans anden form for forfatterskab. Netop at skrive små historier om livet og mennesker, i billedtale, som datiden var præget af, og som ikke mindst udfoldede sig hos H.C. Andersen. Det er fra bind 14 om "**Lilien på marken**". I Sørens beretning en lang historie med overskrift '**Gudelige Taler**', her kortfattet genfortalt. Udgangspunktet er citatet. '**Seer til Himmels Fugle; betragter Lilien paa Marken**'. Det er en omstændelig forkyndelse, hvor jeg ved hjælp af forskellige beskrivelser, har undladt den mest komplekse religiøse del heraf, draget essensen ud, til at anvende som en god lære i menneskelivet:

Det handler således om en Lilje, der er så smuk, som var det Salomon i al sin pragt. Men den var 'rodfastet' et sted ved et vandløb, sammen med 'næller' og 'andet', som altså ikke var Liljen værdig. --- Men en dag kom en fugl og besøgte stedet og Liljen. Den kom dagen efter, men blev så borte nogen tid. De havde 'talt sammen'. Men den lille fugl var ikke nogen 'god' fugl. Den forstod ikke at respektere Liljens dejlighed, men ville hellere fortælle den om dens 'bundethed'. Fuglen fortalte om andre steder, med mange dejlige Liljer. Med pragtfuld duft og farvepragt, og med fuglesang og al herlighed der overgik enhver beskrivelse, medens Liljen i sammenhæng hermed intet var.

Liljen blev meget bedrøvet. Den sov ikke længere godt om natten og var ikke længere glad om morgenen. Den oplevede at dens 'finhed' ikke fik fuld udfoldelse. -- En dag aftalte den med fuglen, at den skulle fjerne jorden omkring Liljens rødder, og tage den med til det sted, hvor de andre Liljer voksede. Det gjorde fuglen. Men under flyveturen til det 'dejlige sted', visnede Liljen. ---- **Pointen er således, at havde den blot nøjedes med at være 'lilje', hvor den stod i netop sin egen dejlighed, så havde den fortsat været Lilje.**

Men Søren har en lang vej her omkring. Undervejs om glæden under Guds himmel med et lille citat : "**O, ubetinget Glæde: hans er Riget og Magten og Æren - i Evighed**". Yderligere et citat fra Sørens lange beskrivelse, som afrundinger heraf:

"Og Lilien, selv om den undgaaer den Skjebne strax at blive kastet i Ovn, den maa dog visne, efter iforveien at have lidt baade Det og Det. Og Fuglen, selv om den fik Lov at døe af Alderdom, den maa dog engang døe, skilles fra den Elskede, efter iforvæn at have lidt baade Det og Det. O, det er Alt Forkrænkelighed, og bliver engang Alt hvad det er, Forkrænkelighedens Bytte. Forkrænkelighed, Forkrænkelighed, det er Sukket - thi det at være underlagt Forkrænkelighed er at være hvad et Suk betyder: Indespærrethed, Bundethed, i Fængsel; og Sukkets Indhold er: Fortkrænkelighed, Forkrænkelighed !"

AFSLUTNING :

Lad det være min afrunding her. Lad det være mit 'forsøg'. Det har været hensigten, at få Søren Kierkegaard gjort lettere tilgængelig, ved her at søge opsamlet, hvad jeg har lyttet mig til, og forsøgt at læse mig til. --- Jeg vil ønske det kunne blive til gavn for andre, og ikke mindst, at det i fællesskab kunne bane vejen for yderligere at komme videre med **SØREN KIERKEGAARD**. Dertil med uendelig store muligheder der ligger i at bruge hans tænkning, og ikke mindst at bygge videre herpå. Sørens eksistentielle betragtninger, er f.eks. i vor tid medvirkende til udvikling af det der benævnes 'Humanistisk Psykologi'. Meget andet af Søren kunne bruges og udvikles i vor tid og fremtiden. Måske endda som grundlag for helt nye politiske idealer ---- Ja hvorfor ikke f.eks. 'Humanistisk politik' ??

DETTE SOM ET GRUNDLAG, SOM ET FUNDAMENT TIL ET VIDERE FORLØB, IND I DEN 'UENDELIGE VERDEN' SØREN HAR EFTERLADT TIL OS.

APPENDIKS

De Samlede Værker udgør 19 bind. Nedenfor opsat til orientering:

Bind:	Navn	Bind	Navn
1	<i>Af en endnu levendes Papirer Papirer Om Begrebet Ironi</i>	2	<i>Enten - Eller 1.del</i>
3	<i>Enten - Eller 2. Del</i>	4	<i>Atten opbyggelige Taler</i>
5	<i>Frygt og Bæven Gjentagelsen Forord</i>	6	<i>Philosophiske Smuler Begrebet Angst Tre taler ved tænkte lejligheder</i>
7	<i>Stadier paa Livets Vei 1. Del Adskilligt om Ægteskabet mod Indsigelser</i>	8	<i>Stadier på Livets Vei 2. del Skyldig ? --- ikke Skyldig</i>
9	<i>Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift 1. del</i>	10	<i>Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift 2. del</i>
11	<i>Opbyggelige Taler i forskellig Aand</i>	12	<i>Kjerlighedens Gjerninger</i>
13	<i>Christelige Taler</i>	14	<i>En Literair Anmeldelse Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv, m.fl. Indøvelse i Christendom</i>
15	<i>Tvende ethiske-religieuse Smaa-Afhandliner Sygdom til Døden</i>	16	<i>Indøvelse i Christendom</i>
17	<i>En opbyggelig Tale To Taler ved Altergangen om Fredagen Til Selvprøvelse, Samtiden anbefalet Dømmer selv !</i>	18	<i>Bladartikler Om min Forfatter Virksomhed Synspunkter for min Forfatter- Virksomhed</i>
19	<i>Bladartikler 1854-55 Øieblikket, 1-10 Hvad Christus dømmer om officiel Christendom Guds Uforanderlighed</i>		

Skanderborg (2007) (Rev. 2018)

Jørgen Olsen